

Нилс Мулвад: Дата Сэтгүүлзүй бол манай үеийн сэтгүүлзүйн залуу үймүүлэгч юм

Паулина Пакула | 2014 оны 7 сарын 18

Нилс Мулвад (Дань улс) бол дэлхийд алдартай дата сэтгүүлч юм.

“Та ярицлага хэрхэн хийхийг мэдэхгүй бол сэтгүүлчээр ажиллаж чадахгүй. Цахим эринд дата сэтгүүлзүйг мэдэхгүй хүн үүнтэй нэгэн адил юм” хэмээн дэлхийд алдартай дата сэтгүүлч бөгөөд Каас & Мулвад компанийн редактор, Данийн хэвлэл мэдээлэл, сэтгүүлзүйн сургуулийн профессор 2014 оны Дата Ургац олон улсын хурлын үеэр хэлсэн юм.

Дата сэтгүүлзүй бол тоо баримтыг элдэв дүрс, хүснэгт, интерактив графикийн тусламжтайгаар сайхан харагдуулах урлаг хэмээн олон сэтгүүлч ойлгодог. Гэвч зөвхөн үүгээр хязгаарлагдахгүй биз дээ?

Мэдээж хэрэг үүнээс илүү зүйл бий. Дата сэтгүүлзүй бол урьдчилан сэргийлэх чухал хэрэгсэл. Дата буюу тоо баримтын анализ хийснээр асуудал үүсч, маш их хор хохирол учруулахаас өмнө тухайн асуудлыг таньж мэдэх боломжтой. Тэрхүү асуудлыг магад сэтгүүлзүйн өөр арга хэрэгслээр олж таних боломжгүй ч байж болно шүү дээ.

Сүүлийн үеийн жишээ татахад, Америкийн түүхэн дэх санхүүгий хамгийн том пирамидын дуулианыг 1999 онд илчилсэн байдаг. Бернард Мэдофын бий болгосон энэхүү сүлжээг дуулиан үүсэхээс нэлээд хэдэн жилийн өмнө дата аналит Харри Маркополос задлан шинжилж, Мэдоффын амлаж байсан санхүүгийн ашиг нь хууль эрх зүйн хувьд ч, математикийн хувьд ч огт боломжгүй зүйл гэдгийг Аюулгүй байдлын газар болон Санхүүгийн хороонд мэдэгдэж байжээ. Энэхүү дүгнэлтийг хийхийн тулд Маркополос

<http://gijn.org/2014/07/18/nils-mulvad-data-journalism-is-the-punk-of-our-times/>

нэлээд өргөн хүрээний мэдээллийн задлан шинжилгээг хийсэн. Уул шугамандаа энэ бол сэтгүүлчдийн хийх ёстой ажил байсан юм.

Гэхдээ энэ бол маш бэрх ажил юм.

Хүснэгтлэн тооцоолох, цуулбарлах, графикаар дүрслэх гэх зэрэг дата сэтгүүлзүйн янз бүрийн хэрэгсэл нь энэ ажлыг маш их хөнгөвчилдөг. Юун түүвэнд, дата сэтгүүлзүй нь судалгааны ажлыг байнга, тасралтгүй хийх арга хэрэгслийг танд өгдөг. Цуулбарлах буюу цахим хуудаснаас тодорхой мэдээллийг олж түүх арга хэрэгсэл нь янз бүрийн байгууллагуудын шинээр гаргаж тавьж буй мэдээллийг түүвэрлэх замаар тэд өдөр тутам хэрхэн ажиллаж буйг ажиглах боломж олгодог.

Нөгөө талаар, дата сэтгүүлзүй нь маш их хэмжээний мэдээлэл дээр ажиллах боломжийг олгодог, энэ бол маш чухал. Ялангуяа орчин үед төрийн байгууллагууд мэдээлэл авах эрх чөлөөний тухай хуулийн дагуу их хэжээний мэдээллийг сэтгүүлчдэд нээлттэй болгож байна. Фермерүүдэд зориулсан хөнгөлөлт, эсвэл Европын холбооны тендертэй холбоотой хязгааргүй их мэдээллийг толгой дотроо гашилгах, эсвэл тооцоолон бодох ур чадвартаа найдах нь мэдээж хэцүү. Орчинд үед мянга мянган төрлийн мэдээллийг задлан шинжлэх компьютерийн програм бидэнд байна.

Дата сэтгүүлзүй нь хэдхэн жилийн өмнөөс л хөгжлийн томоохон чиг хандлага болж эхэлсэн. Ян үнэндээ бол энэ хандлага аль эртнээс улбаатай биз дээ.

Тиймээ. Сэтгүүлзүй бол үргэлж л мэдээллийн задлан шинжилгээ байсан. Уол Стрийт Журнал (The Wall Street Journal) 1889 онд хөрөнгийн биржийн талаарх Дау Жонс (Dow Jones)-ын үдээс хойш гардаг сонингоор эхэлсэн. Спортын сэтгүүлзүйд ч дата амин чухал байр суурийг эзэлсээр ирсэн. Жон Сноу 19 дүгээр зуунд Лондонд дэгдсэн холер өвчний газрын зургийг гаргаснаар энэ өвчний талаарх ойлголт эрс өөрчлөгдсөн. Тэрээр сэтгүүлчдэд ажлын шинэ загварыг бий болгож өгсөн.

Гэхдээ бидний мэдэх дата сэтгүүлзүй бол “компьютерийн тусламжтай эрэн сурвалжлах сэтгүүлзүй” (CAR) хэмээн нэршсэн судалгааны арга барилаас эхтэй. Аль 50-аад онд сэтгүүлчид нийгмийн шинжлэх ухаанд ашигладаг компьютерийн программуудын тусламжтайгаар баримт мэдээллийг задлан шинжилж эхэлсэн байдаг. Компьютерийн тусламжтай сурвалжилсан анхны бүтээлүүдийн нэг нь 1952 онд Америкийн CBS телевизээр нэвтэрсэн түүхтэй. Тухайн үед Америкийн ерөнхийлөгчийн сонгуулийн дүнд анализ хийхийн тулд UNIVAC 1 компьютерийг ашиглаж байжээ.

Эхэндээ компьютерийн програм хэрэгсэлд маш их хөөрч догдолж байсан даа. Сэтгүүлчид бүтээлдээ ямар компьютер ашиглаж, хичнээн баримтанд анализ хийснээ шогшрон гайхуулдаг байлаа. Энэ нь орчин үеийн хэлээр бол, “Би iPhone 5-аар таван ярилцлага хийсний үр дүнд ийм дүгнэлтэд хүрлээ” хэмээн онгирохтой адил юм. (инээв). Тухайн үед CAR-ын мэргэжилтнүүд тоо баримт олж авах үйл явцад хэт их анхаарал хандуулж, түүний

<http://gijn.org/2014/07/18/nils-mulvad-data-journalism-is-the-punk-of-our-times/>

цаана ямар асуудал нуугдаж, ямар бодит түүх байна вэ гэдгийг орхигдуулах хандлагатай байв. Өөрөөр хэлбэл уншигчдад “Хар даа, бид нар ийм их мэдээллийг задлан шинжилж чадна” хэмээн гайхуулахаас хэтэрдэггүй байсан юм.

Цахимжих үйл явц тасралтгүй үргэлжилсээр 1980-аад онд мэдээллийн сан ашиглах нь сэтгүүлзүйн үйл ажиллагааны маш чухал хэсэг болж ирсэн. Хэвлэл мэдээллийн байгууллагуудад тоо баримтыг график дүрсээр харуулах үүрэг зорилготой шинэ ажлын байр ч бий болж эхлэв. Ямартаа ч өнөөдөр дата сэтгүүлзүй нь дэлхийн хэвлэл мэдээллийн хөгжлийн хамгийн чухал чиг хандлагуудын нэг нь болоод байна.

Мэргэжлийн дата сэтгүүлзүй өмнө нь сэтгүүлзүйтэй огт хамааралгүй байсан ур чадваруудыг шаардах болсон. Жишээлбэл урьд цагт кодлох, програмчлахыг сэтгүүлчдээс хэн ч нэхдэггүй байлаа.

Тиймээ, энэ үнэний хувьтай, гэхдээ бас яг ч тийм биш юм. Мэдээж хэрэг дата сэтгүүлзүй хийхийн тулд сэтгүүлзүй, програмчлал, веб дизайны гурвалсан ур чадварыг тодорхой хэмжээгээр ашиглах шаардлагатай. Зарим үед эдгээрийг нэг хүн гүйцэтгэдэг, эсвэл ийм чадвартай хүмүүсээр баг бүрдүүлж ажиллаж болно. Гол нь энэ гурван талбарын онцлогийг багийн гишүүд бүгд мэддэг байх ёстой, тэгж байж л тэд үр бүтээлтэй хамтран ажиллаж, харилцан ойлголцоно. Жишээлбэл та кодлох ажлын талаар ямар ч ойлголтгүй бол танд кодлогчтой хамтран ажиллах нь бэрхшээлтэй байх болно. Учир нь үүргээ гүйцэтгэхийн тулд тэр хүнд юу шаардлагатай байх вэ гэдгийг та мэдэхгүй. Тиймээс та дээрх гурван төрлийн ур чадварыг бүрэн эзэмших албагүй ч, тодорхой мэдлэгтэй байх ёстойгоос гадна дор хаяж аль нэгийг нь төгс чаддаг байх ёстой.

Миний бодлоор үүн дээр ахиад нэг төрлийн ур чадвар шаардлагатай болов уу. Нийгмийн шинжлэх ухаанд ашигладаг дата анализ буюу баримт мэдээллийг задлан шинжлэх ур чадвар.

Тийм шүү. Та статистикийн суурь мэдлэгтэй, нийгмийн шинжлэх ухааны бусад арга зүйн талаар ойлголттой байх ёстой. Тоо баримтыг ашиглахдаа маш хянамгай ажиллаж, нотлогдохооргүй дүгнэлт гаргаж нийтэд зарлахаас зайлсхийх хэрэгтэй. Тийм ч учраас дата сэтгүүлзүйг нотолгоонд суурилсан сэтгүүлзүй хэмээн нэрлэдэг.

Дата гэдэг нь нэг чухал үндсэн шинж чанарыг агуулдаг. Тэр бол баримт. Дата гэдэг бол баримт гэсэн үг, ямар нэгэн бодитой, объектив зүйл. Гэхдээ л датад суурилсан сэтгүүлзүй үзэл бодлын сэтгүүлзүй байсаар л байх шиг? Тоо баримтыг хэрхэн ашиглаж, ямар өнцгөөс нь нийтэд хүргэх зэрэг нь үргэлж л субъектив, хувь хүний сонголт байдаг биз дээ.

Тухайн асуудал, үйл явдлыг хэдий чинээ сайн судалж, баримтжуулна, төдийчинээ л бодит байдалд ойртоно. Тиймээс дата сэтгүүлзүй бол үзэл бодолд бус, баримтанд л илүү ойр байдаг.

<http://gijn.org/2014/07/18/nils-mulvad-data-journalism-is-the-punk-of-our-times/>

Асуудлыг дэвшүүлж, болсон явдлыг харуулахын тулд тоо баримт олж авах нь зөвхөн эхний алхам юм. Гэхдээ дата мэдээллийг няглан судлах ажлыг хэн нэгэн судлаачид даалгах бус, сэтгүүлч хүн өөрөө хийх нь маш чухал. Харамсалтай нь маш олон сэтгүүлч тоо баримтыг өөрөө ухахын оронд тэдгээр тоог мэддэг хүнээс ярилцлага авчихдаг. Гэтэл тэдгээр мэргэжилтэн нь сонирхлын зөрчилтэй байж болно, тэд дүгнэлт хийхдээ хувийн үзэл бодлоо хавчуулсан байж болно, өөрийн хийсэн ажлыг зөвтгөхийн тулд ямар нэг зүйлийг хачирлаж ч магад. Сэтгүүлч хүн хэрхэх ёстой вэ гэвэл, эхлээд тоо баримтыг өөрөө судалж, асуудлыг мэдэж аваад, дараа нь холбогдох эх сурвалжаас ярилцлага авах ёстой.

Дашрамд дурьдахад, би “датад суурилсан сэтгүүлзүй” гэдэг нэр томъёонд дургүй. Учир нь энд дата л хамгийн чухал зүйл юм шиг сонсогдоод байгаа юм. Сэтгүүлзүйн ач холбогдлыг хэт багасгах хандлага харагдаад байна л даа. Энэ тухай би ярилцлагынхаа өмнө дурьдсан. Үйл явцын хамгийн чухал нь тоног төхөрөөмж, техник биш. Тэд бол зүгээр л туслах хэрэгсэл. Хамгийн чухал нь сэтгүүлчид, тэдний шүүмжлэлт сэтгэлгээ юм.

Дата сэтгүүлзүйг академик талаас нь харвал сэтгүүлзүйд хэр том өөрчлөлт гарч байна вэ?

Миний бодлоор дата сэтгүүлзүй өөрөө тийм ч их өөрчлөгдөөгүй. Ажлын шинэ арга хэрэгсэл цаг үргэлж л гарч ирж байсан. Тэдгээр нь аргачлалыг л өөрчилж ирсэн болохоос биш, сэтгүүлзүйг өөрийг нь өөрчилж байсангүй. Мэдээллийн ихэнхийг цахим хэлбэрээр ашиглах боломж гарч ирж байгаа учир сэтгүүлчид тэдгээрийг цуглуулж, шинжлэн дүгнэж чадах л ёстой. Ярилцлагын аргаар мэдээлэл цуглуулахтай нэгэн адил. Дата сэтгүүлзүй бол хүнтэй ярилцлага хийхийн оронд тоо баримттай ярилцлага хийж, мэдээлэл олж авдаг гэхэд болно.

Тиймээ, бид өөрчлөлтийн цаг үед амьдарч байна, эдгээр өөрчлөлт нь цахимжих чиг хандлагатай маш ихээр холбоотой. Хэвлэл мэдээллийн байгууллагуудын, ялангуяа сонин хэвлэлийн бизнес тийм ч сайнгүй байна. Мэдээллийн олон компани бизнесийн загвараа өөрчилж, шинэчлэх шаардлагатай нүүр тулаад байгаа боловч үүнд хойрго хандсаар байгаа. Тэд Интернэтийг алга болчихоосой гэж хүлээж буй мэт байгаа боловч ийм зүйл болохгүй нь тодорхой шүү дээ.

Одоогоор бидэнд юу харагдаж байна вэ гэвэл, институц буюу байгууллагад суурилсан сэтгүүлзүй нийгэмд тулгуурлах шилжилтийг хийж байна. Мэдээлэл, харилцааны шинэ суваг, санхүүжилтийн шинэ арга хэрэгсэл, хил хязгаарыг дамнан хамтран ажиллах боломж нээгдэж буйтай холбоотойгоор сэтгүүлчдийн хараат бус байдал урьд урьдынхаас илүү сайжирч байна. Хэвлэл мэдээллийн аль нэг хуучинсаг байгууллагад ажиллах гэж зовж байгаа сэтгүүлчид өөрчлөлтийг санаачлах, эсвэл зүгээр л яваад өгөх боломжтой болж байна. Хэрэв та сайн сэтгүүлч бол хүмүүс таны ажил олгогч байгууллагыг бус, харин таныг дагах илүү сонирхолтой байх болно. Зарим үед шинээр бий болгосон веб хуудсанд хэрэглэгчийн сонирхлыг татах нь аль нэг хуучин мэдээллийн хэрэгслийг сурталчлахаас илүү амархан байдаг. Яг энэ мөчид дата сэтгүүлзүйн өөр нэгэн чухал талыг та олж харах болно. Энэ бол хэлэх гэсэн зүйлээ шинэлэг байдлаар бусдад хүргэх боломж юм.

Тэр нь нийгмийн мэдээллийн сүлжээ юу ?

Яг тийм. Мэдээллийг нэг газар, нэг байгууллагаас олон хүнд түгээх хуучны загвар үеэ өнгөрөөж байна. Орчин үед олон хүн олон хүнд мэдээлэл түгээх нь хэвийн үзэгдэл болоод байгаа. Үүнээс гадна бүтээл хэвлэгдсэн цаг мөчид сэтгүүлзүйн үүрэг дуусгавар болохгүй. Дараагийн алхам бол хүнд хүргэх явдал. Үр дүнд хүрэхийн тулд зорилтот бүлгийнхээ сонирхол, хэрэгцээг сайн мэдэх хэрэгтэй. Хэрэв та бүтээлээ үр дүнтэйгээр хүргэж чадахгүй л бол архивт зориулж бичсэн болж таарна.

Хүрээлэл үүсгэх, нөлөө бүхий гол хүмүүс буюу гол тоглогчдыг олж тогтоох, бичих ур чадвараа харуулах, мэдээллийн хэрэгслийн анхаарлыг татаж чадах нь хэвлэл мэдээллийн шинэ орчинд шаардагдаж буй чухал ур чадвар юм. Дата сэтгүүлзүй бол эдгээрийн иж бүрдэл мөн. Нийгмийн мэдээллийн сүлжээ болон бусад хэрэгслийг мэргэжлийн сэтгүүлзүйн түвшинд ашиглах ур чадвар.

Польшийн сэтгүүлчид нийгмийн мэдээллийн сүлжээг хэрхэн ашигладаг тухай нэгэн сонирхолтой судалгааны дүн байдаг юм. Юу нь сонин бэ гэвэл, тэд нийгмийн мэдээллийн сүлжээг мэдээллийн эх сурвалж гэж үздэггүй учир хүн, тоо баримт олох зорилгоор бус, ихэвчлэн “санаа авах” төдий л ашигладаг гэнэ. Мэдээллийн харилцааны энэхүү шинэ талбарт бидний орхигдуулж, дутуу ойлгоод байгаа зүйл байна уу?

Яриангүй бий. Нийгмийн мэдээллийн сүлжээг нийгмийн харилцааг судлах хэрэгсэл болгон ашиглаж болох бөгөөд энэ нь эрэн сурвалжлах сэтгүүлзүйд маш чухал арга юм. Facebook болон LinkedIn дэх сүлжээ, хүрээллийг судалж гаргасан эрэн сурвалжлах сэтгүүлзүйн бүтээлийн жишээ цөөнгүй бий. Словакийн нэгэн эмэгтэй өөрийн орны эрүүл мэндийн салбарын худалдан авалттай холбоотой авлигын хэргийг илрүүлэхийн тулд эмнэлгийн удирдлага, худалдан авалтыг гүйцэтгэдэг компаниудын хүрээлэл, найзын сүлжээг судалж, амжилтад хүрсэн байдаг. Нийгмийн мэдээллийн сүлжээнд хүмүүс өөрийнхөө тухай маш их мэдээллийг үлдээдэг учир тэднийг хэрхэн судлах аргаа мэддэг байх хэрэгтэй.

Судалгааны арга хэрэгсэл болгож ашиглахаас гадна анхаарах өөр зүйл бас бий. Нийгмийн мэдээллийн сүлжээ бол таны мэдээллийг түгээх, уншигчидтай харьцах, үр дүнд хүрэх чухал хэрэгсэл мөн. Хэвлэл мэдээллийн байгууллагууд энэ тал дээр хэрхэн ажилладагийг харахад заримдаа хөгжилтэй байдаг. Жишээлбэл тэд хэлэлцүүлэгт оролцож, хэрэглэгчидтэй хутгалдахгүй. Тэд нэвтрүүлэг, бүтээл буюу бүтээгдэхүүнээ гаргаад л болчихдог. Энэ бол маш буруу юм.

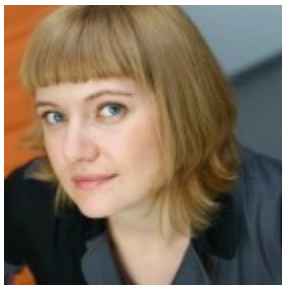
Нийгмийн мэдээллийн сүлжээг үдэшлэг мэтээр бодоод үз. Та ямар нэгэн баяр, цэнгүүнд оролцохоор ирлээ гэж бодъё. Хүмүүс тантай яриад байхад та хариулахгүй байвал таныг бүдүүлэг гэж бодно. Үдшийн турш та үе үе өрөөний гол дунд очиж зогсоод хэлэх гэсэн зүйлээ чангаар хэлээд, хүмүүс тантай ярилцах гэж ойртох бүрт “би ямар ч хэлэлцүүлэгт оролцохгүй” хэмээн хариулаад байх юм бол таныг галзуу, эсвэл хэт биеэ тоосон амьтан гэж л дүгнэнэ.

<http://gijn.org/2014/07/18/nils-mulvad-data-journalism-is-the-punk-of-our-times/>

Хэвлэл мэдээллийн уламжлалт байгууллагууд иймэрхүү сэхүүн, солиотой араншинг ихээхэн гаргадаг. Гэвч харилцааны энэ загвар үеэ өнгөрөөж байна даа. Та уншигч, үзэгчтэйгээ хэрхэн харьцахаа мэдэхгүй байгаа бол удахгүй тэдний алдах болно.

Үлгэр жишээг хэнээс авч болох вэ?

Миний бодлоор Guardian сайн ажиллаж байгаа, мөн New York Times, Los Angeles Times-ыг дурьдаж болох юм. Норвегийн хэвлэл өөрчлөлтөд маш сайн зохицож байгаа. Даний өргөн нэвтрүүлгийн корпораци мэдээллийн санд шинжилгээ хийх тусгайлсан албатай болж, маш сайн ажиллаж байгаа. Энэ бол миний санаад шууд орж ирж байгаа цөөн хэдэн жишээ. Дата сэтгүүлзүйн шилдэг бүтээлийг эрэлхийлж байгаа бол олон улсын хэмжээний төсөл, хамтын ажиллагааны үр дүнг орхиж болохгүй. Жишээлбэл Эрэн сурвалжлах сэтгүүлчдийн олон улсын консорциум (ICIJ) байна. Тэд татвараас зайлсхийх зорилготойгоор нээсэн офшор данс, компаниудын талаар мэдээлэл олж аваад, олон оронд хамтын ажиллагааны баг үүсгэж ажилласан. Тэдний судалгааны ажил хагас жил орчим үргэлжисэн бөгөөд илүү хүчтэй үр дүнд хүрэхийн тулд гурав удаа давалгаалах маягаар бүтээлүүдээ дэлхий дахинаа цацсан аж. Германы томоохон банкуудын ерөнхий захирал, Хятад, Английн хамгийн том баячууд зэрэг алдар нэртэй олон хүнийг тэд илчилсэн юм. Энэ төсөл өнгөрсөн жил маш их дуулиан тарьсан. Тэр хэмжээгээрээ маш олон нэр хүнд бүхий шагнал хүртсэн. Тэдний бүтээл гарсны дараа Европын холбооноос мөнгө угаах явдлыг зогсооход чиглэсэн хууль журмыг шинэчилж эхэлсэн. Энэ бүгдийг Дата сэтгүүлзүйн арга хэрэгсэлгүйгээр бүтээх боломжгүй юм. Мөн олон улсын сэтгүүлчдийн хамтын ажиллагаа маш чухал байсан. Хамрагдсан орон болгонд өндөр түвшний мэргэжлийн үйл ажиллагаа шаардагдаж байсан учир энэ төсөл дээр олон улсын баг ажиллахаас өөр замгүй байсан. Өнөөдөр үнэгүй аппликэйшн, ниймгийн мэдээллийн сүлжээний тусламжтайгаар бүх зүйл боломжтой болж байна. Дата сэтгүүлзүй бол орчин үеийн сэтгүүлзүйн залуу үймүүлэгч юм.

Энэхүү ярилцлагыг Европын Сэтгүүлзүй Ажиглагчийн Паулина Пакула хийсэн болно. Уг ярилцлагыг [Польш хэлээр эндээс татаж унших боломжтой.](#) Албан ёсны зөвшөөрөлтэйгээр хэвлэв. Нилс Мулвад нь дата сэтгүүлзүйн салбарт зөвлөх үйлчилгээ үзүүлдэг [Kaas & Mulvad](#) компанийн редактор, зөвлөх юм. Тэрээр Олон улсын эрэн сурвалжлах сэтгүүлзүйн сүлжээний үүсгэн байгуулагч бөгөөд удирдах зөвлөлийн гишүүн юм.